

Dadaboyev Suhrob Mansurjonovich
Namangan davlat pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrasi o'qituvchisi
E-mail:dadaboyevsuhrob89@gmail.com

[Tel:+998913444999](tel:+998913444999)

NamDPI katta o'qituvchisi S.Sulaymonova, (PhD)taqrizi asosida

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KOGNITIV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MUZEY PEDAGOGIKASIDAN FOYDALANISH

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida umumta'lim maktablarida tarixiy muzeylarni tashkil etilishi va uning ahamiyati bo'yicha masalalar, tarix, muzeyshunoslik, madaniyatshunoslik va boshqalar kabi fanlar bilan aloqadorligi, ta'lim jarayoniga kognitiv faoliyatini rivojlantirishda muzey pedagogikasidan foydalanishning muhim masalalari, ta'lim muassasasida muzey pedagogikasi texnologiyasini amalga oshirish samaradorligi bo'yicha ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: muzey pedagogikasi, kognitiv faoliyat, muzeyshunoslik, madaniyatshunoslik, texnologiya, tarixiy ong elementlari, shaxsiy rivojlanish.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЗЕЙНОЙ ПЕДАГОГИКИ В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Дадабоев Сухроб Мансуржонович
Наманганский государственный педагогический институт
Преподаватель кафедры педагогики и психологии
E-mail:dadaboyevsuhrob89@gmail.com

[Tel:+998913444999](tel:+998913444999)

Старший преподаватель намдпи С.По отзыву Сулеймановой, (PhD)

Аннотация. В данной статье дана информация по вопросам организации и значимости исторических музеев в общеобразовательных

школах Республики Узбекистан, их связи с такими дисциплинами, как история, музееведение, культурология и др., важным вопросам использования музейной педагогики в развитии познавательной деятельности в образовательном процессе, эффективности реализации музейной педагогической технологии в образовательном учреждении.

Ключевые слова: музейная педагогика, познавательная деятельность, музееведение, культурология, технология, элементы исторического сознания, личностное развитие.

THE USE OF MUSEUM PEDAGOGY IN THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS

Dadabayev Suhrob Mansurjonovich Namangan State Pedagogical Institute
Teacher of the Department of pedagogy and psychology

E-mail: dadaboyevsuhrob89@gmail.com

[Tel: +998913444999](tel:+998913444999)

NamDPI senior lecturer S.Suleymanova, (PhD) by review

Annotation. This article provides information on the organization of historical museums in secondary schools and its significance in the Republic of Uzbekistan, its involvement with such subjects as History, Museum Studies, Cultural Studies, etc., important issues of the use of museum pedagogy in the development of cognitive activity in the educational process, the effectiveness of the implementation of museum pedagogical technology in an educational institution.

Key words: Museum pedagogy, cognitive activity, museum studies, cultural studies, technology, elements of historical consciousness, personal development.

Kirish. Jahondagi oliy ta'lim o'quv-tarbiya jarayonini kognitiv faoliyatli yondashuv asosida boshqarish orqali bo'lajak mutaxassislarning kasbiy-ijtimoiy tayyorgarligini rivojlantirish masalasi dolzarb vazifalardan biriga aylangan. Zamonaviy oliy ta'lim tizimini kognitiv yondashuv asosida o'quv-tarbiya jarayonini boshqarish mexanizmlarini va ularni amaliyotga joriy etishning innovatsion tizimini yanada takomillashtirishni taqozo etmoqda. Shu jihatdan oliy ta'lim tizimida o'quv-tarbiya jarayonini kognitiv yondashuv asosida rivojlantirishda muzey pedagogikasidan foydalanishning innovatsion

texnologiyalarini yaratish, yangi bilimlarni yaratuvchi zamonaviy pedagogik jarayonlar asosida raqobatbardosh mutaxassis kadrlarlarni tayyorlash imkoniyatlarini kengaytirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Bo'lajak o'qituvchilarda innovatsion kompetensiyani rivojlantirishda muzey pedagogikasini o'rni, pedagogika universitetlarida bo'lajak o'qituvchilarni muzey pedagogikasi faoliyatiga tayyorlashda xorijiy tajribalardan foydalanish, ularni ularning tarbiyaviy ishlarga tayyorlashning tarbiyaviy modelini ishlab chiqish masalalari, B.B.Djalalov, D.S.Zakirova, Sh.O.Ibragimova, N.M.O'rinova, N.M.Xuseinova, B.A.Stolyarov, P.N.Nasrullayeva kabi olimlar tomonidan o'rganilgan [2].

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Tarix va ijtimoiy fanlar o'qituvchisi sifatida pedagog ko'pincha ko'plab talabalar manba, tarixiy xarita yoki darslik bilan ishlashda muvaffaqiyatsiz yoki yomon ish qila olmaydigan narsalarga duch keladi. O'rganilgan materialni taqqoslash, umumlashtirish qiyin, ular har doim ham sabab-oqibat munosabatlarini qanday o'rnatishni bilishmaydi. Shu sababli tarix va ijtimoiy fanlar darslarida, xususan, muzey pedagogikasi faoliyati doirasida kognitiv faoliyatni faollashtirish zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb muammolaridan biridir.

Kognitiv faollikni rivojlantirish maktab muzeyi o'quvchilarining o'quv motivatsiyasini oshirish, dunyoqarashini kengaytirish, ilmiy-tadqiqot va loyiha faoliyatida zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish uchun ajoyib vosita hisoblanadi. Muzey pedagogikasi muzey binosida yoki ta'lim muassasasi negizida eksponatlardan foydalangan holda turli ilmiy fanlar (biologiya, tarix, fizika, musiqa, tabiatshunoslik, badiiy madaniyat) bo'yicha darslar o'tkazishni o'z ichiga oladi.

Muzey pedagogikasi – bu maxsus tashkil etilgan fan va makon-zamon muhitda talablarni shaxsiy tarbiyalash sohasidagi innovatsion texnologiya bo'lib, u o'qituvchiga imkoniyat yaratadi:

-talabalarining tadqiqot faoliyati va kompyuter ta'limiga bo'lgan qiziqishlariga asoslangan ta'limga noan'anaviy yondashuvni amalga oshirish;

- talabalarga hissiy va intellektual ta'sirlarni birlashtirish;
- o'rganilayotgan materialning ahamiyati va amaliy ma'nosini ochib berish;
- murakkab materialni oddiy va vizual misollar bilan tushuntirish;
- muzeyda qiziqarli darslar va qo'shimcha, darsdan tashqari mashg'ulotlar, tadqiqot ishlarini tashkil etish. Shunday qilib, muzey pedagogikasi – bu ta'lim muassasasi va shahar muzeylari materiallaridan har tomonlama foydalanishga asoslangan amalda qo'llaniladigan ta'lim va tarbiya tadbirlarining butun majmui hisoblanadi.

Muzey pedagogikasi vositalaridan foydalangan holda o'qitishning asosiy maqsadi-bu mavzuga bo'lgan qiziqishni kengaytirish va o'quv va darsdan tashqari mashg'ulotlar uchun motivatsiyani oshirish va yuqoridagi ish shakllari o'quv jarayoni darajasini oshiradi.

Muzey pedagogikasining maqsadi: uni muzeyning turli faoliyatiga kiritish orqali shaxsni rivojlantirish uchun sharoit yaratishdan iborat.

Muzey pedagogikasi quyidagi bir nechta vazifalari asosida faoliyat olib boradi:

- muzey pedagogikasining ta'lim natijalarini baholash mezonlari va mexanizmlari tizimini shakllantirish;
- ta'lim muassasasining mavzuni rivojlantiruvchi muhitini boyitish;
- talabalarda muzey g'oyasini shakllantirish;
- kognitiv qobiliyat va kognitiv faoliyatni rivojlantirish;
- dizayn va tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirish.

Muzey pedagogikasi-bu maxsus tashkil etilgan fan va fazoviy muhitda bolalarni shaxsiy tarbiyalash sohasidagi innovatsion texnologiya hisoblanadi. Ta'lim sharoitida haqiqiy muzeyni tashkil qilish mumkin emas, ammo "mini-muzeylar" ekspozitsiyalari juda real holatda bo'ladi. Ta'lim muassasasida talabalarni xalq madaniyati, o'tmishni bilish bilan tanishtirish vazifalari hal qilinmoqda, ularda Vatanning urf-odatlarini, tarixi va madaniyatiga qiziqish tobora ortib bormoqda. Talabaning shaxsiy shakllanishida insonning ma'naviy dunyosini

tashkil etadigan, axloqiy va estetik qadriyatlar tizimini belgilaydigan san'atga muhim rol o'ynaydi.

San'atning o'ziga xos xususiyati - bu voqelikni talabaning ongi va his-tuyg'ulariga ta'sir qiladigan, undagi hayot voqealari va hodisalariga ma'lum bir munosabatni rivojlantiradigan, voqelikni chuqurroq hamda to'liqroq bilishga yordam beradigan badiiy obrazlarda aks ettirishdir.

Tizimli ish va pedagogik jarayonni metodik jihatdan to'g'ri tashkil etish sharoitida, balki muzey idrokini o'rganishni yoshligidan boshlash kerak. Shu bilan birga, muzeyning roli, muzey qadriyatlari dunyosi bilan tanishish uchun ulkan imkoniyatlari bebahodir. Muzey pedagogikasi yordamida talabalarga madaniyatning murakkab dunyosida harakat qilishda, dunyo va o'zi haqidagi bilim va g'oyalarni kengaytirishda, o'zlarini nafaqat o'zlarining, balki boshqa madaniyatlarning merosxo'ri sifatida anglashda yordam beradi.

Muzeyda qo'llaniladigan asosiy ish turlari orasida, respondentlar ekskursiyalar, tematik darslar, master-klasslar, uchrashuv kechalari, kvestlar, turli turnirlar, jasorat darslari, kasbga yo'naltirish tadbirlari, ekspeditsiyalar, ko'rgazmalar, aktsiyalar, uchrashuvlar, qo'llanmalar tanlovlari, videofilmlar va prezentatsiyalar yaratish kerak bo'ladi.

Fan o'qituvchilarini raqamli ta'lim halqasi orqali ekskursiya asoslari bo'yicha masofadan o'qitishni ta'minlovchi MOODLE tizimidan foydalangan holda (VKS formati, vebinarlar) "Qo'llanma alifbosi" dasturi ochiq ta'lim instituti tomonidan shahar yoshlar markazi, oliy ta'lim muassasasi bilan birgalikda ishlab chiqilgan, shuningdek yoshlar ijodiyoti saroyi bilan hamkorlikda faoliyat olib boriladi. Dasturni amalga oshirishda yetti munitsipal tuzilmadan 14 ta pedagog va 26 ta talabalar ishtirok etadi. Buning uchun talabalar shahar ekskursiya ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Darslar oyiga bir marta o'tkaziladi. Shuni ta'kidlash kerakki, bir vaqtning o'zida o'qituvchilar va talabalar ishtirok etadigan dastur viloyat ochiq ta'lim instituti tomonidan birinchi marta amalga oshiriladi. Nazariy darslarda talabalar va ularning o'qituvchilari bilan tanishadilar muzey tarixi, muzeyning xususiyatlari profillarni o'rganib chiqiladi.

Muzey ekspozitsiyasining tuzilishi, mohiyati va o'ziga xos xususiyatlari ekskursiyalar, ekskursiyalarni tashkil etish va o'tkazish metodologiyasi, ekskursiyalar turlari ta'lim tashkiloti muzeyi haqida ma'lumotlar bo'ladi. Shuningdek, dastur ishtirokchilari ekskursiyalarning asosiy elementlari haqida ko'proq bilib oladilar. Muzeyda ko'rgazma va hikoya, ekskursiya mavzusi, g'oyasi va nomini aniqlash haqida, ekskursiyada foydalanish uchun eksponatlarni tanlash, shakllanish xususiyatlari "qo'llanma portfeli" va boshqalar tashkil etiladi.

Har bir darsda talabalar va o'qituvchilar Moodle tizimidagi ofisdan o'zlari bajaradigan va saytga shaxsiy ravishda yuklaydigan amaliy topshiriqlarni olishadi. Yakuniy xulosa asosida har bir vazifa talabalarni rivojlanishga tayyorlaydi. Vazifalarni bajarishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar talabalar o'qituvchilari bilan birgalikda yengib o'tishadi. Tayyorgarlik jarayonida ishtirokchilar yangi bilimlarga ega bo'ladilar, qiziqarli kashfiyotlar qiladilar. Yakuniy xulosa sifatida ishtirokchilarga materiallar asosida tematik ekskursiyaning texnologik xaritasini ishlab chiqish taklif etiladi muzey (ona shahri/shaharchasining yodgorliklari va diqqatga sazovor joylari) yoki ishlab chiqilgan ekskursiya taqdimotini tayyorlashi va taqdim etishi ta'lim tashkiloti muzeyiga tematik ekskursiya taqdim etiladi. 1-yil davomida yakunlanadi. Loyihani amalga oshirishning yakuniy bosqichida amalga oshirish natijalarini umumlashtirish va tahlil qilish rejalashtirilgan "qo'llanma alifbosi" qo'shimcha umumiy rivojlanish dasturi hisoblanadi.

Loyihani amalga oshirish natijasida yo'riqchilarni tayyorlashni tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarning izohli ro'yxati tuziladi talabalar va o'qituvchilar soni, qo'shimchalarning izohli ro'yxati o'quv qo'llanmalarini tashkil etish bo'yicha umumiy rivojlanish dasturlari talabalar va o'qituvchilar va "qo'llanma alifbosi" dasturi uchun o'quv-uslubiy majmua ishlab chiqiladi.

Talabalarga dala ekskursiyalarini o'tkazish uchun ikkita asosiy vazifani hal qilish kerak: yo'riqchini maxsus tayyorlash va sayohat avtobusiga buyurtma berish. Ikkala vazifa ham hal qilinganidan so'ng, manzilga avtobus safari bo'lib o'tdi.

Endi tayyorgarlik haqida bir necha so'z: - sayohat avtobusi kelishilgan sanada, oldindan buyurtma asosida, ma'lum miqdordagi sayohatchilar o'rindiqlari va ikkita kattalar eskortlari uchun oliy ta'lim muassasasi ma'muriyati orqali buyurtma qilinadi.

- talaba qo'llanmasi maxsus tayyorgarlikni talab qiladi. U haqida ko'proq batafsil bilish uchun terminologiyaga murojaat qilinadi: Qo'llanma uchun talablar Qo'llanma bo'lishi kerak bo'lgan bilimlar to'plamiga alohida talablar qo'yiladi. Qo'llanma quyidagilarga qodir bo'lishi kerak:

- jamoani boshqarish, egalik qilish nutq madaniyati asoslari;
- muayyan ekskursiyalarni o'tkazish uchun uslubiy rivojlanish mavzusini tuzish;
- o'quv jarayonida ekskursiyalar uchun o'rganilgan uslubiy metodlarni qo'llashni bilish;
- xorijiy tildagi materiallar bo'yicha suhbat o'tkazishni bilish.

Ekskursiya-ilmiy yoki ko'ngilochar maqsadga ega bo'lgan jamoaviy sayohat yoki biron bir joyga sayohat bo'lishi mumkin.

Ekskursiyalar guruhlariga bo'linadi: mazmuni, tarkibi bo'yicha ishtirokchilar, o'tkaziladigan joyda, harakatlanish usuli bo'yicha, o'tkazish shakli bo'yicha, tarkibi bo'yicha. Ushbu guruh ikki turdagi ekskursiyalarni o'z ichiga oladi – sharh (ko'p qirrali), tematik, o'quv. Har qanday diqqatga sazovor joylarga ekskursiyada kichik mavzulardan biri yetakchi, u ayniqsa muhim va xarakterli materialni ochib berish kerak.

Tanlangan mavzular tarixiy, ishlab chiqarishga bo'linadi, tabiiy yoki ekologik, san'atshunoslik, arxitektura va adabiy bo'lishi va hokazo.

Tarixiy ekskursiyalar o'z mazmuniga ko'ra tarixiy-o'lkashunoslik, harbiy-tarixiy, tarixiy-biografik, arxeologik va etnografik turlarga bo'linadi. Tarixiy ekskursiyalar asosiy davrlarga bo'linadi: inqilobdan oldingi davrdagi hudud tarixi va mamlakat tarixi Buyuk oktyabr sotsialistik inqilobi hozirgi kungacha. O'quv safari turli xil ekskursiya guruhlariga uchun o'quv ishlarining shakli sifatida ko'rib

chiqiladi (ekskursiya-maslahat, ekskursiya-namoyish, ekskursiya-dars, maxsus auditoriya uchun o'quv safari). Ishtirokchilar tarkibi bo'yicha.

Ekskursiyalar individual turlarga bo'linadi va jamoaviy, kattalar yoki bolalar auditoriyasi uchun o'tkaziladi; mahalliy uchun aholi yoki tashrif buyuruvchilar uchun; shahar yoki qishloq aholisi uchun va boshqalar, bilan idrokning xususiyatlarini hisobga olgan holda olib boriladi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Bo'lajak o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini rivojlantirishda muzey pedagogikasidan foydalanish natijasida: -talabalarning hissiy sohasini rivojlantirish va ona yurtiga bo'lgan muhabbatni tarbiyalash mumkin.

-talabalarning obyektlarning ichki dunyosiga (maqsadi, tarixi, foydasi, madaniy-iqtisodiy ahamiyati) kirib borish qobiliyatini shakllantirish, ularning haqiqiy qiymatini anglash;

-talabalarda tarixiy ong elementlarini tarbiyalash;

-talabalarda tarix sohasida aniq bilimlarni shakllantirish, milliy o'zlikni anglash va ona yurt tarixiga bo'lgan muhabbat tuyg'ularini tarbiyalash. Shunday qilib, muzey pedagogikasi shaxsning ijodiy o'zini o'zi anglash vositasi, madaniy va tarixiy an'analarni saqlash, tiklash va rivojlantirish bo'yicha kichik tadqiqot markazi bo'lib, avlodlar va madaniyatlar muloqotida ishtirok etadi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations. **Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, talabalarda** kognitiv faoliyatni faollashtirishning yangi shakllari va vositalarini izlash, ishlab chiqish va joriy etish zarur. Va bu jarayonda innovatsion pedagogik texnologiya sifatida qaraladigan muzey pedagogikasi yordamga keladi. Muzey pedagogikasi muzeyshunoslik, pedagogika va psixologiya chorrahasida joylashgan ilmiy va amaliy fan bo'lib, muzeyni ta'lim tizimi sifatida ko'rib chiqadi va muzey va tashrif buyuruvchilarning o'zaro ta'sirini optimallashtirishga qaratiladi. Bizning davrimizda yosh avlodning axloqiy va vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirish, shaxsni tarbiyalash jarayonida katta yordam beradigan muzey pedagogikasi hisoblanadi. Tarix namunalari asosida

talabalarni tarbiyalash, oldingi avlodlar tajribasini anglash vatanparvarlik va fuqarolik har doim jamiyatning me'yori bo'lib qolishiga kafolat hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-son Farmoni bilan tasdiqlangan «2019-2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasi».

2. Lichtwark A. Obungen in der Betrachtung von Kunstwerken. – Berlin: Verlag von Bruno Cassire, 1909. – 230 p.

3. Столяров Б.А. Музейная педагогика История, теория, практика- М.: Высш. шк., 2004 —29-84с.

4. Насруллаева П.Н. Музейное дело в системе туризма. — Дагестанский государственный педагогический университет Кафедра «Социально-культурный сервис и туризм» г. Махачкала.

5. Baydjanov, B. (2021). Language and education integration - information security as one of the important factors of supply. —Actual problems and solutions of modern philology». Collection of materials of the international online conference. (2). <https://doi.org/10.47100/.v1i2.302>

6. Karimova, M., & Tuychieva, R. (2019). THE PEDAGOGICAL BASICS OF TRAINING STUDENTS FOR PROFESSIONAL, MORAL AND EDUCATIONAL FUNCTION. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(10), 311-317.